

Zaintza arkitekturei hurbilpena

Etxebizitza kolaboratiboak eta zahartzaro aktibista

Irati Mogollon Garcia

UPV/EHUko Soziologia II Saileko doktoregia

Zer egingo dugu zahartzen garenean? Aldatuko al da gure bizi ereduak? Nola zainduko gara egoera berrien aurrean? Nola moldatuko gara ez badut zahar-etxe batera joan nahi? Nola, ez badugu gure seme-alabek zaintzerik nahi? Galdera horiek kokapen soziohistoriko eta politiko baterako helduleku paregabeak ditugu. Izan ere, ez dira galdera indibidual gisara ulertu behar, geure jendartean bizi dugun abagune historiko baten adibide gisara baizik.

Galdera horiei erantzun ahal izateko, lehenik eta behin, baieztapen irmo batekin hasi beharko dugu: egungo zahartzaroak ez du zer ikusirik geure aurreko belaunaldien zahartzaro ereduarekin.

Egungo 65 urtetik gorakoen bizi baldintzak, desirak, esperientziak, bizi ereduak, kultura eta egoera fisikoak guztiz ezberdinak dira aurrekoekin alderatuta. Geure jendarteetako zaharrak jada ez dira landa gunetatik hiriburua industrialetara jauzi egindako exodoaren oinordeko, letrina erabiltzen zuten eta lastozko etxeetan bizi ziren frankismoaren seme-alabak. Egun, zahartzaroan murgiltzen dabilten gizabanako askok ikasketa unibertsitarioak dituzte, bizi-biografia borrokalariak, munduan barrena bidaiatu izan dute, dibortziatuak daude eta frankismoaren azken urteetako eta trantsizio garaiko esku-bideak erdietsi zituen belaunaldi ameslaria dira. Beraz, esan

dezakegu geure iruditeria kolektiboan diren zaharrek eta egungoek zerikusi gutxi dutela euren artean.

Gai honen bueltan lanean daramatzagun urte luze hauen ostean, zalantzarik gabe azpimarra dezakegu zahartzaroaren unibertsoaren inguruan ezjakintasun ugari egon ohi dela, mito anitz orokorrean, eta soilik kezka azpimarratzen dituen ikuspegi negatibista. Goazen, beraz, planteaturiko galderen erantzun bidean, lehen urrats gisara, zahartze prozesuak XXI. mendean dituen ezaugarriak hezurmamitzera. Ostera, egungo erronken aurrean plazaratzen dabilzan eredu kolaboratiboetako bat aurkeztuko dugu, eta, azkenik, abagune honetan bizi ditugun erronkak eta hausnarketak kokatuko ditugu, hausnarketa kolektiboa mugarri izanik.

Zahartzaroa XXI. mendean

Parametro demografikoetatik hasiz gero, ikuspegi kuantitatibo batetik, egun, izadiaren historia laburrean izandako agertoki demografiko ezberdinean kokatzen gara baiezta genezake. Datuak dantzan, lehen aldiz 65 urtetik gorako pertsona taldeen ehuneko demografikoek 18 urtetik beheragokoen ehunekoak gaindituko dituztela aurreikusten da hemendik urte gutxietara. Eustaten arabera, abagunerik hoberenean, 2050eko agertokian, 65 urtetik gorakoen hazkunde demografikoa %32koa izango da; ahots kritikoen artean, adituak ehunekoa bikoizteaz ere mintzo dira. Parametro internazionaleri erreparatuz gero, egoera horrek ez du inbertitzeko zerumugarik; *Munduko populazioaren egoera, 2014* txostenaren arabera, Espainiako Estatua dugu, Japonia eta Esloveniarekin batera, mundu mailako hirugarren populaziorik zaharkituena.

Fenomeno horri *jendarte zaharkitu* terminoa egotzi zaio, eta iraultza demografiko batez mintzo gara esan ohi da. Izan ere, orain artean bizi izan ditugun jendarte parametroak (ekonomikoak, estetikoak, zaintza egiturazkoak, kulturalak...) eraldatuko ditu aipaturiko agertoki berriak.

Iraultza horrek badu, ordea, ironia multzo txiki bat bere baitan atxikita, inoiz izandako jendarte zaharkituenaren aroan, zaharrak bazterkeria eta errefus sozial handiena bizitzen ari baitira. Hau da, gaztetasuna inoiz baino gehiago gorai patzen den une historiko eta kulturalean bizi gara, zahartzaroa gaixotasunarekin, autonomia galerarekin, ezkutatu beharreko lotsa eta menpekotasun egoerekin... lotzen da iruditeria horretan. Errefus eta bazterkeria sozial horri *adinkeria* (*ageism*) terminoa ipini zion Robert Butler adituak (Butler 1969).

Adinkeriak azal ilun ugari ditu bere baitan, ez baita soilik jendarteak zahar izateagatik *zama sozial* gisara atzematen duela gizabanakoa, baizik eta norberak bere zahartze prozesuarekiko bazterkeria eta errefusa biziko dituela, nazka, beldur eta lotsa egoeretan hezurramituz hura.

Adinkeria horren adibiderik argiena pertsona heldu askok *mantra* gisara errepikatu ohi duten «ni gazte sentitzen naiz oraindik» leloa dugu. Txan-txa eta erreklamo artean nabigatzen duen diskurtsoa da, bere baitan «gazte gisara trata nazazu» eskatzen duena, hots, *ez nazazu infantilizatu* edota *ni ez naiz zama bat* esaldiak ezkututzen dituen bere mui-nean. Zahartzaro-egoera bizi eredu, eskubide eta jokamolde batzuen *gabetzearekin* lotzen dela aditzera ematen duen mantra da, zalantzarik gabe.

Gainera, datorkigun jendarte zaharkituaren bestelako ironiatxo bat kokatze aldera, pertsona gazte-heldu banaketa geografikoaz hitz egin beharko dugu laburki. Izan ere, Sergio del Molino (2017) erreportariak *Espainia huts eta Espainia betearen* liburuan argi utzi zuen gisara, estatu mailan bizitzen ari den fenomeno sustraitua dugu hori. Laburbilduz,

Inoiz izandako jendarte zaharkituenaren aroan, zaharrak bazterkeria eta errefus sozial handiena bizitzen ari dira. Hau da, gaztetasuna inoiz baino gehiago gorai patzen den une historiko eta kulturalean bizi gara

hiriburu hiperpopulatuak eta landa herrietako populazioaren desertifikazio egoerak nonahi direla aipatzen da bertan. Horren arrazoen artean ditugu azken hamarkadetako politika espekulatzailak, herrietako garraio eta zerbitzu publikoen (eskolak, ospitaleak, aisialdia...) berariazko prekarizazio politikak eta krisi ekonomikoa, besteak beste.

Erkidego zaharkituenen artean kokatzen da Euskal Autonomia Erkidegoa egun, Asturias, Gaztela eta Leon, Aragoi eta Kantabriarekin batera, 65 urtetik gorakoen ehunekoak populazio osoaren %21 gaindituz. Landa herri horietan (2.000 biztanletik beherako herrietan), proportzionalki zahar kopurua handiagoa da, populazioaren %28,3. Beraz, ezinbestean geure errealitateari zuzenean loturiko problematika dugula ondoriozta dezakegu.

Edozein kasutan, herrietan zaharrak proportzionalki gehiago badira ere, zahar gehien dituzten eremuak hiriburuak dira, Madril etaartzelona izanik horietan erreferente (Abellán *et al.* 2018). Azken datu horrek erronka nabarmenak zabalitzen ditu parez pare; izan ere, hiriak dira zahartzaroari eta zaintzari begira dauden ingurune uher handienak. Argazkia guztiz distopikoa da kasu horietan: kaleek oztopo arkitetktoniko ugari dituzte; autoaren hegemonia oinezkoaren kaltetan nabarmena da, soilik oinezkoentzako diren kaleak estuak izanik eta guztiz peatonalizaturiko eremuak orokorrean adurrak izan ohi direlarik; maiz, zebra bideak eta kaleak ez daude diseinaturik pausoak motel ematen dituzten hiritarrentzat; kutsadura tasak (soinu eta arnas kutsadurak) altuak dira; eta isolamendu zein bakardade ez-hautatuen egoerak larriak dira hiriburu horietan.

Azkenik, adinkeraren bestelako ezaugarri bat jaso nahiko genuke, XXI. mendean zahartzaroa nolakoa den kokatu ahal izateko: zaharrek ekonomian duten paperaren ezaugarria, hain zuzen ere. Maiz, *ekonomia zaharkituaz* hitz egiten denean, alarmek eztanda egin ohi dute; zahartzaroa pentsioetarako dagoen diru gabeziarekin, ogasunean suposatzen duen eragin negatiboarekin edota gizarte segurantzian dakartzan

kode erraldoiekin lotzen da, pertsona helduak momentu oro ekonomian *kostu* gisara irudikatuz.

Badira hainbat eta hainbat ahots, ordea, irudi horren deseraikuntzan lanean dihardutenak, besteak beste eta akasogure testuinguruan esanguratsuenak, María Ángeles Durán ikerlari eta ekonomista feminista. Bere lan erreferenteetako batean (Durán 2014), pertsona helduek familia ereduetan duten paper ekonomiko aktiboa azaleratu zuen. Adibide bat ipintze aldera, soilik parametro monetarioetan, pentsio kontributiboetatik eta ez-kontributiboetatik bizi diren familia unitateak –nagusiki jubilaziotik, baina baita ere alarguntza, menpekotasun egoerak eta bestelako kasuak aintzat hartuz– Espainiako Estatuan 2012an %32,68 zirela azaleratu zen. Horietan, gainera, adin guztietako populazioaren %25,7 bizi zen, hots, ez ziren zaharrez osaturiko familia unitateak soilik.

Era berean, atal monetarioa alde batera utziz eta zaintza lanetan murgilduz, Sociedad Española de Geriatria y Gerontología elkartearen arabera (SEGG 2014), estatu mailan aitona-amonek batez beste sei ordu eskaintzen dizkiote egunean bilobak zaintzeari, alta, maiz, haur horien gurasoek baino denbora gehiago dedikatuz txikien zaintza eta heziketari. Aitona-amonen zaintza lan horiei esker, seme-alabak dituzten familia unitateek aurrezpen ekonomiko handia izan dezakete, ez baitute lan horiek kontratatzeko beharrik izanen.

Askok, halako datuen aurrean, pertsona helduek duten «lan boluntario eta maitekorraz» hitz egiten dute, baita lan ordu horiek pertsona helduen osasunari eta poztasunari egiten dioten ekarpena ere gorai patuz. Errealitatea, ordea, bestelakoa da; izan ere, astean sei orduko lan jardunaldi derrigorrezko horrek elkartasunez estali ohi ditu maiz zaintza lan jardunaldi intentsibo eta erregulatu gabeak diren dinamikak. Erregulazio ezak eta maitasunaren izenean egiten diren jardueren argudioek desbideratu egiten dituzte bi eztabaida gako: lehenik, *bizitza eta enpleguaren arteko kontziliazio-ardura kolektibo horien pribatizazioaren eztabaida* dugu, pertsona helduen bizkar gainean ipiniz kontziliazioaren ustezko erresoluzioa,

eta ez, aldiz, administrazio publikoen, enpresen eta gurasoen arteko akordioen gain. Bigarrenik, zaintza lan horietan dabil-tzan pertsona zaharren lan eskubideen eztabaida dugu, lan ordu arautuen zein oporraldien eztabaidak barnebiltzen di-tuena. Aitona-amonak diren pertsonen egunerokotasunaren argazkia ezaguna eta, era berean, gordina dugu:

Haurra sukarrarekin altxatzen den kasuen %49etan amonak dira zaintzeaz arduratzen direnak. Haurrak oporretan direnean eta beraien amek lan egin behar dutenetan, kasuen %53etan aitona-amonak dira horietaz arduratzen direnak; kasuen %18etan aitona-amonak dira haurtzaindegira eramaten dituztenak eta baita %25etan jasotzen dituztenak ere (Bernal 2012).

Informazio horrek ikuskatzen du nola banatzen diren zain-tzak gurea bezalako *ongizate estatu familistetan*. Argazkiaren irudi osoa barnebiltzeko, ordea, beste bi pieza falta zaizkigu puzzlearen amaieran. Lehena Entitats Catalanes d'Acció So-cial elkarteak eskaintzen digu: 2016ko *Gente mayor: Pobreza y vulnerabilidad* ikerketan aipatzen denez, populazio zaharraren %60ek zailtasun ugari dituzte hilabete amaierara heldu ahal izateko, eta %40ek soilik dute Lanbide Arteko Gutxieneko Sol-

data jubilazio prestazioan. Era berean, ikerketak azaleratzen du lau pertsona heldutik hiruk beren seme-alabak ekonomi-koki laguntzen dituztela, zaha-rren egoera ekonomikoaren prekarizazio maila areagotuz.

Puzzlearen azken pieza zain-tzailearen irudiari egotzi behar diogu. Izan ere, zahartzaroak berez emakumezko gorputza du, horiek baitira gehien bizi direnak eta beraz zaharren po-pulazioetan genero-tasa altue-nak osatzen dituztenak; ema-kumezko zaharrek bere baitan

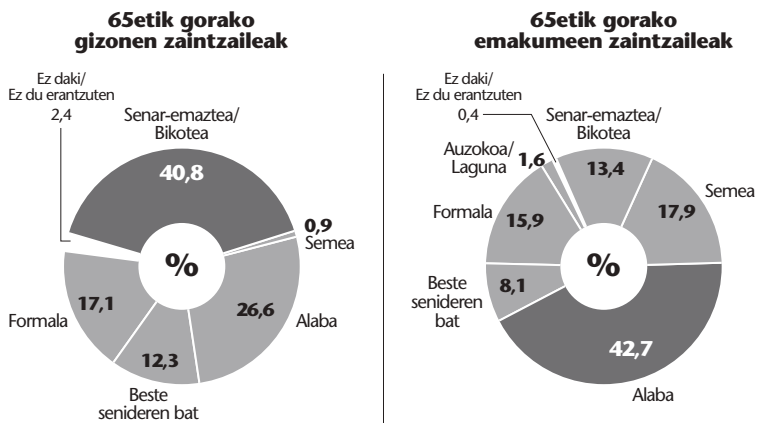
Zahartzaroak berez emakumezko gorputza du, horiek baitira zaharren populazioetan genero-tasa altuenak osatzen dituztenak; emakumezko zaharrek bere baitan ezaugarri propio nabarmen bat dute taupaka: zaintzailearen rola

ezaugarri propio nabarmen bat dute taupaka: zaintzailearen rola.

Zaintzak eta zaintzailearen rola zahartzaroa guztiz hezur-mamitzen du bizi fase honetan. Lehenik eta behin, historikoki emakumeak geure gizarte patriarkaletan izandako zaintzaile rola dela medio (Borderías, Carrasco eta Alemany 1994; Arbaiza 2000; Pérez de Orozco 2014), familiako zaintzen arduradun nagusi bilakatzen dira ezinbestean emakumezko zaharrak. Bigarrenik, zahartuz doazen heinean ere zainduak izateko beharra izango dute; eta hona hemen erronka handienetako bat: izan ere, *nola zaintzen da zaintzailea?*

Datu mardulen arabera, 45 eta 65 urte arteko emakumeak dira zaharren zaintza lan guztien %50ez arduratzen direnak geure gizartean, orduetan neurtu diren ikerketen arabera (CSIC 2018). Aurreko galderari erantzunez, kasu gehienetan emakume heldu horiek beste emakume heldu batzuek zaintzen dituzte; kasuen %42,7etan, beraien alabak dira zaintza lan horien emaille nagusiak. Gizon zaharren kasuan, zaintza emaille nagusia emaztea dugu, %40,8etan; alaba, ostera, %26,6etan. Beraz, zaintza horien protagonista orokorrak Espainiako Estatuan *emazteak eta alabak* direla baieztatu dezakegu.

Zaintzaileen banaketa sexu-generoaren arabera (2018)

Iturria: Abellán et al. (2018). Jatorria: CIS (2014): Estudio 3.009. Cuidados a dependientes.

Aipaturiko guztiaren ostean, ondoriozta genezake, batetik, egun zahartze prozesua adinkeria trinko batean murgildurik dagoela. Bigarrenik, adinkeria egoera horren ondorioz, zahartze prozesu eta ezaugarrien errealitatea aurreiritzi eta estigmez gainezka dagoela. Hirugarrenik, pertsona zaharrak ekonomian eta zaintza lanetan orokorrean paper aktiboa eta ezinbestekoa betetzen ari direla. Ezaugarri horiek guztiak kontuan izanik, *zer egin abagune honetan?* kolektiboki egin beharreko galdera dugula deritzogu.

Abagune honetan zer? Etxebizitza kolaboratiboak eta zahartze aktibista

Aurkeztu berri dugun abagune honen aurrean hamaika aterabide sortzen ari dira, nagusiki, gizarte mugimendutik. Testu honen baitan jasoko duguna zaharren etxebizitza kolaboratiboena izango den arren, azpimarratu nahiko genuke beste hamaika aukera ere badirela, adibidez, egun burutzen ari diren jubilatuen manifestazio masiboak edota M-15etik sortu zen Yayoflauten mugimendua, besteak beste. Gure kasuan, ordea, azken lau urteetan etxebizitza kolaboratiboen eta zaharren ahalduntzeen tailer, ikerkuntza zein gidaritzetatik jo izan dugunez, horiek izango ditugu hizpide *Arquitecturas del cuidado. Viviendas colaborativas y envejecimiento activista* liburuan (Mogollón eta Fernández 2018). Bertan, European zehar aztertutako hemeretzi etxebizitza kolaboratibo jaso dira. Danimarka, Alemania, Suedia eta Frantzia izan ziren aztertu genituen lurraldeak; horietan hamaika proiektu ikeritu genituen, tamaina eta ezaugarri anitzetakoak: batzuetan 22 pertsona soilik bizi ziren, beste batzuetan 300 bizilagun ziren proiektuan; batzuk 65 urtetik gorakoentzat ziren soilik, beste batzuk, aldiz, belaunaldiartekoak; batzuk emakumezko proiektuak ziren soilik, beste batzuetan genero mistoak onartzen ziren; batzuk hirietan kokatuak, besteak landa eremuetan; batzuk etxe bloke bakarrekoak, besteak txalet formatudunak. Esan bezala, hamaika aukera jorratu nahi izan

ziren, aniztasunetik, bidaia guztian zehar gainean eraman-
dako galderak erantzuteko aukera izango genuelakoan. Egin-
dako ikerketa-bidaiaren nondik norakoak kokatze aldera:

Zaintza Arkitekturaren bidaia

Iturria: Mogollón eta Fernández (2019).

Etxebizitza kolaboratiboak 70eko hamarkadatik hona sortu diren habitat proiektu komunak dira. Etxebizitza komunitarioak, kolaboratiboak, *cohousing*-ak, *senior-cohousing*-ak, etxebizitza mutualistak..., hamaika izen ipini ohi dizkiete tradizio eta jatorri kulturalaren arabera. Baina, orokorrean, ezaugarri konpartitu hauek dituzten etxebizitza ereduak dira.

Bertan bizi den pertsona edo familia unitate bakoitzak espazio pribatu/etxe/pisu propio bat dauka, sukalde, komun, egongela eta gela bat edo gehiagorekin, beharraren arabera. Etxe pribatu horiek metro karratu gutxiko unitateak dira; ohikoena 45 eta 60 m² artean izaten da, eta horietatik ateratzen diren metroak espazio komunari eskaintzen zaizkio. Horrela, kolektiboki eremu konpartituak izan ditzakete; egunerokotasuneko hainbat alor konpartitzeko joera eratzen da eraikinaren bitartez: adibidez, sukaldea, egongela, kiroldegia, zinema foruma, lorategia edota saunak partekatuz, besteak beste. Orokorrean,

etxebizitza eredu horietan hainbat alor konpartitzen dira: aisialdiko jarduera batzuk (astean behineko zinema, mendi irteerak, jolasak, kirola...), egunerokotasunaren koordinazio eta antolaketa bilerak, eta beste hainbat jarduera, adibidez, asteen bi egunez afari kolektiboak. Delako espazio komun horiek espazio publikoaren eta espazio pribatuaren artean kokatzen diren *erdibideko espazioak* (Rodera Martínez 2015) ditugu. Horietan, elkartasun eta zaintza jarduerak burutzen dira, eremu publikoaren anonimotasuna eta eremu pribatuaren familia hertsiairen egituraren amildegia saihestuz.

Horrenbestez, baiezkoa eman ziguten proiektuak bisitazterakoan, fitxa tekniko bati heldu nahi izan genion, bidaian egon zitezkeen hamaika estimuluak neutralizatzeko aldera. Izan ere, herrialde ezezagunetara gindoazen, kultura eta hizkuntza (daniera, ingelesa, suediera, frantsesa) arrotzekin, eta proiektu oso ezberdin zein ikusgarriak izanik, nonahi zeuden estetikarengatik txundituak izateko eta muinean zeuden ezaugarriak ez jasotzeko arriskuak.

Etxebizitza kolaboratiboen ezaugarri ikonoak

Generoaren arabera	 Emakumezkoak soilik	 Mistoak	
Adinaren arabera	 40 urtetik gorakoak	 55 urtetik gorakoak	 Belaunaldi-arteak
Jabego ereduaren arabera	 Jabego pribatu indibiduala	 Inbertsore jabego pribatua	 Jabego kooperatiboa
	 Jabego publikoa	 Jabego mistoa	
Eredu juridikoa	 Irabazi asmorik gabeko elkarte	 Elkarte kooperatiboa	 Fundazioa
	 Elkarte ekonomikoa		

Iturria: Mogollón eta Fernández (2019).

Hargatik, aurrez diseinaturiko gure fitxak ezinbesteko tresna metodologikoak izan ziren. Horietan bete beharreko lehen urratsa ondoren sortu genituen ikonoena izan zen.

Behin horien muinezko ezaugarriak jasota, proiektueta-
ra joan eta horiek aztertzeari ekin genion. Sortutako fitxek
ezaugarri multzo bati erantzuteko beharra zuten; Helen Jarvis
(2015) ikerlariaren kontzeptu batetik abiatuta, hura gure beha-
rretara moldatu eta ‘azpiegitura bigun eta gogorraren’ kontzep-
tuak sortu genituen. Orain, la-
bur, fitxaren nondik norakoak
azalduko ditugu, gerora, etxebi-
zitza kolaboratiboen nazioarte-
ko proiektu erreferente batzuk
zuzenean aurkeztu ahal izateko.

Gure aburuz, bi ezaugarri
horien konbinazioak eskain-
tzen digu zinez taldearen non-
dik norakoen informazioa eta
koherentzia maila. Izan ere, ba-
tzuetan, diskurtsiboki eta ideo-

logikoki dagoen kontsentsu sortatik praktikan gertatzen diren
egunerokotasuneko errealitate materialetarako jauzia handie-
gia da, eta diskurtsoak praktiketan gertatzen diren errealita-
teak estal ditzake. Hutsune horiek saihesteko, bi dimentsioak,
azpiegitura biguna eta gogorra, arkitektonikoa eta soziologi-
koa, batu nahi izan ditugu zaintza arkitekturen ikuspegian.

Datozen lerroetan, fitxan diren kontzeptuen edukiak de-
finituko ditugu laburki, kasuen deskribapenarekin jarraitu
ahal izateko. Bistan den bezala, proiektuen fitxa bitan bana-
turik agertzen da. Batetik, *azpiegitura gogorra* dugu: zenba-
kigarria den informazioa jasotzen du, espazioaren ezaugarri
materialak, ezaugarri juridikoak eta ezaugarri ekonomikoak,
hurrenez hurren. Bestetik, *azpiegitura biguna* dugu: kuantifi-
katzen hain errazak ez diren ezaugarri kolektiboak genituzke,
taldearen balio sistema, antolakuntza eredua, protokoloak,
zaintza eskalak..., besteak beste.

‘Azpiegitura bigun’ eta
‘azpiegitura gogorraren’
kontzeptuen
konbinazioak eskaintzen
digu zinez taldearen
nondik norakoen
informazioa eta
koherentzia maila

Zaintza arkitekturei hurbilpena

Etxebizitza kolaboratiboen izena

Kontaktua: etxebizitza kolaboratiboaren helbide fisikoa eta digitala

Azpiegitura gogorra

<i>Etxebizitzak</i>	Etxearen ezaugarri arkitektonikoak; gela, tamaina, kokapena eta metro kopurua
<i>Espazio komunak</i>	Espazio komunaren ezaugarriak, kokapena eta espazio motak
<i>Eremu pribatu eta kolektiboaren arteko ratioa (m²)</i>	m ² kolektiboak / m ² pribatuak
<i>Pribatu eta komunaren arteko harremana</i>	Eremu pribatu eta publikoaren arteko banaketa eta trantsizioak
<i>Kostu ekonomikoa</i>	Zenbat euro kostatu zuen eraikinak eta zenbat kostatzen duen hilabetero alokairuak
<i>Jabegoa</i>	Jabego mota, goiko ikonoen arabera
<i>Finantziazioa</i>	Finantziazio mota, goiko ikonoen arabera
<i>Diru sarrerak</i>	Kolektiboki nolabaiteko diru sarrerarik ba ote duen
<i>Banaketa sozialerako neurriak</i>	Egoera ekonomiko prekarioagoan dauden pertsonen inklusio mekanismorik ba ote den

Azpiegitura biguna

<i>Antolakuntza sistema</i>	Zer egitura klaseren bidez antolatzen den taldea
<i>Lan eta jarduera kolektiboak</i>	Zer jarduera kolektibo eta zer lan kolektibo dituzten
<i>Protokoloak</i>	Sarrera/irteera, gatazka... kasu zehatzetan ea protokolorik baden
<i>Erabakitze prozedura</i>	Kontsentsuzkoa, bozketa bidezkoa, gehiengo bidez...
<i>Zaintza tipologia</i>	<i>Kopresentzia:</i> egunerokotasunaren harremantzetik sortzen den zaintza mota <i>Aitortza soziala:</i> beste pertsonak entzuetetik eta entzuna izatetik sortzen den zaintza mota <i>Bizitzaren antolamendua:</i> bizi antolaketaren arduretan laguntzetik sortzen den zaintza mota <i>Zaintza puntualak:</i> gaixotasun edo behar puntualak <i>Zaintza intentsiboak:</i> gaixotasun edo behar kronikoak, epe luzekoak... <i>Zaintza globalak:</i> ama lurrari eta etorkizuneko belaunaldiari egiten zaien legatua
<i>Zaintza tresnak eta kostuak</i>	Zaintza errazteko dauden teknologiak eta zaintzaren gainean dauden kostu monetario eta emozionalen inguruko informazioa

Nazioarteko ereduak eztabaidagai

Mundu mailan ezagunak ziren eredu erreferenteen azterketak geure errealitatetik aldendu eta beste aukera batzuk ikertze-ko abagunea eskaintzen digu. Espazioaren mugak direla-eta, aurkeztu nahiko genituzkeen hamaika eredutatik soilik etxebizitza kolaboratibo bat jasotzeko beta izango dugu. Landuko dugun ereduak Danimarkan kokatzen da; orain dela hemeretzi urte eraiki zen, Munksøgård du izena eta badu berezitasun nabarmen bat: etxebizitza kolaboratiboan eremuan kausitzen diren gako gatazkatsuenak aurrez hausnartu eta praktikoki konpondu ahal izan dituen proiektu interesgarrienetako bat da. Danimarkan kokatu izana ez da, gainera, kontu hutsala; izan ere, ezin da ahantzi Danimarkan populazioaren %1 etxebizitza kolaboratiboetan bizi delako datu esanguratsua (Vestbro 2010). Proiektuaren fitxa landuko dugu datozen lerroetan:

Munksøgård 2000

Roskilde 4000, Danimarka

www.munksoegaard.dk

250 pertsona, bost kategoriatan banatuta: gazteak (31 urte arte), familiak, Anel, jabego pribatua eta zaharrak (65etik gora)

Azpiegitura gogorra

Txalet moduko etxe baxuak dira, partzela erraldoi batean bost azpi plazatan bateratuak.

Etxebizitzak Tamaina ezberdinak konbinatzen ditu. Apartamentu batzuek 45 m² dituzte, ikasleentzako eginak. Beste batzuk, pertsona zaharren eraikinean (*senior-cohousing*) kokatuak, 50 m²-koak dira. Azkenik, familiei zuzenduriko apartamentuak daude, 150 m² arte dituztenak.

Espazio komunak 3.500 m² ditu eraikiak, bost etxe komunitario ezberdinetan banatuta, azpiplaza bakoitzeko bana. Espazio komunak: abeltzaintza gune komuna, bizikleta gunea, tailerrak, gonbidatu eremua, animalientzako espazioa (zalditegia, besteak beste). Konpostagune komunitarioa, ur tratamendu sistema propioa, biomasa berogailu zentralizatua, auto konpartitu sistema (*car-sharing*) eta baratze komunitarioak (100.000 m²).

Zaintza arkitekturei hurbilpena

<i>m² komun/m² pribatu ratioa</i>	0,1 m ² komun/m ² pribatu etxe komunitarioarentzat. 0,2 m ² komun/m ² pribatu zerbitzu komunitarioentzat.
<i>Publiko eta pribatuaren arteko harremana</i>	Bi eskala daude: plaza bakoitzak bere baitan duena (bost azpiplaza ditu proiektuak) eta beste plaza komun erraldoi bat. Horri esker, bertako biztanleak, talde txiki batean ego-teaz gain, ostera talde handian ere egon daitezke, eta egon behar dute, kasuak kasu, espazioarteko oreka erraztuz.
<i>Kostu ekonomikoa</i>	Batzuek etxebizitza erositu dute, beste hainbat alokairuan daude. Baina informazio hori ez dago eskuragarri. Inguruko udalerriek administratiboki proiektua egikaritzeko prozedura erraztu zuten.
<i>Jabegoa</i>	Hainbat eredu: Andel (jabego pribatua, udalaren laguntza txiki batekin), jabego pribatua eta Almene (jabego kooperatiboa, erabilera lagapenean eta finantziario publikoak babestuta).
<i>Finantziarioa</i>	Mistoa: finantziario pribatua, Andel eta Almene.
<i>Diru iturriak</i>	Udalak garbiketa eta mantenu zerbitzuagatik ordainsari txiki bat ematen die.
<i>Banaketa soziala</i>	Aurrekontu komuna. Etxebizitza batzuek babes publikoa dute.

Azpiegitura biguna

<i>Antolakuntza sistema</i>	Urte amaieran asanblada bat daukate. Ostera, lantalde derrigorrezkoak dituzte lan komun erraldoietarako (berogailu sistema, ekonomia...). Aurrekontu komun bat daukate, behar eta lantalde ezberdinen artean banatzen dutena. Etxebizitza plaza bakoitzak, bestalde, berezko antolakuntza berezia du, garbiketa, otordu eta hainbat jarduerentzako. Jardueren kasuan, komunitatea beren plaza artean harreman-tzen da, hainbat aisialdi partekatuz. Azken horiek hautazko antolakuntzak dira; adibidez, zalditegi lantaldea komunitate guztiko pertsonekin egina dago, zaldiekin harremana nahi duen jendea batuz. Antolaketari begira, Intranet eta telefono linea propioa dute. Jardueretan txikienean eta zaharrenean parte hartzen dute, bakoitzak bere aukera eta erritmoekin.
<i>Lan eta jardueren kolektiboak</i>	Biztanle gisara, norberak komunitate-plazan derrigorrezko lan batzuetan parte hartu behar du azpitalde modura. Ostera, talde boluntario batzuk daude. Sukalde komunitarioan as-tean behin parte hartzea ez da derrigorrezkoa, baina sinboli-koki oso garrantzitsua da.
<i>Protokoloak</i>	Komunitatearen parte izateko prozesuan, itxaron zerrenda bat dago; lehentasuna jada komunitatearen parte direnak dute. Adibidez, dibortzioak daudenean komunitatean bertan geratu nahi dutenen kasuetan erantzun ahal izateko. Komu-

	<p>nitateko inork ez badu nahi etxebizitzarik, atzerritarren itxaron zerrendari heltzen zaio. Orduan, hiru prozesu zabal-tzen dira: kafea hartuz, apurka-apurka egunerokotasunaren bizitzaz, gatazkez eta konpromisoez hitz eginez doaz prozesu bakoitzean. Amaieran, astebeteko proba pasatzen dute azken fase gisa, eta ondoren horren arabera egiten dute hautaketa. Orokorrean, sarrera eta irteera protokoloak aplikatzen dira, kasuak kasu.</p>
<i>Erabaki hartzeak</i>	<p>Talde orokor mailan hainbat erabaki hartzen badira ere, oro har azpitalde bakoitzak bere autonomia eta arau propioak ditu sukaldari, jarduera motei, garbiketari, egunerokotasunari eta abarrei begira.</p>
<i>Zaintza tipologia</i>	<p><i>Kopresentzia:</i> Azpikomunitate edo plazatxoetan diren etxe komunitarioak dira, zalantzarik gabe, komunitatearen egunerokotasunaren bihotza. Azpikomunitate horiek bizi eredu eta beharren arabera eraikita edo banatuta daudenez, kopresentziaren ezaugarri nagusia eskala ezberdinetan banatua izateko aukera da, komunitate erraldoi batean itoa ez sentitzeko aukera eskaintzen baitu.</p> <p><i>Aitortza soziala:</i> Talde baten parte sentitzea, talde nortasuna izatea, luzera begirako proiektu bat izatea, jarduera kolektiboetan zein bileretan entzunak sentitzearen sententzia positiboa.</p> <p><i>Bizi antolamendua:</i> Egunerokotasunaren antolamenduaren ardura azpikomunitateei dagokie; nagusiki, sukaldatzea, astean barneko jarduerak, erosketak, garbiketak eta aisia. Gainontzeko ardurak era pribatuan eramaten dira.</p> <p><i>Zaintza puntualak:</i> Jarduera batzuk burutu ahal izateko, beste azpikomunitateen laguntza dute. Gainera, jarduerak erregulatzeko joera dute: menpekotasun handienak dituztenak lan egiteko aukera gehien dituztenekin jartzen dituzte, taldeak era inklusiboan orekatu ahal izateko.</p> <p><i>Zaintza intentsiboak:</i> Norbera bere kasara antolatzen da halako kasuak daudenean.</p> <p><i>Zaintza globalak:</i> Bizi eredu kolaboratiboan sinisten dute eta horren alde jokatzen dute. Eraikina dagoen zonaldean beste hainbat etxebizitza kolaboratibo ere kokatzen dira. Beren filosofiaren barnean, bizitzak eta ekosistemak sostengarriagoak egitea da xede nagusia, eredu periurbano sostengarriak eraikiz. Isolamendua saihesten dute erreferente errealeta hurbila izaten saiatzeko, hurbil daude unibertsitate campusetik, beste etxebizitza kolaboratiboetatik, hiritik...</p>
<i>Zaintza kostuak eta tresnak</i>	<p>Azpitalde bakoitzaren lanak nahastu egiten dira beren behar sozialekin. Horrek sozializazio maila ezberdinak baimentzen ditu, eta komunitatea bera zaintza-sare gisara jokatzea bakar-</p>

dade ez hautatu, depresio eta okertze kognitiboen aurrean. Espazioak orokorrean oztopo arkitektonikorik gabeak dira, gurgildun aulkientzako irisgarriak eta eserlekuez beteak edozein unetan eseri ahal izateko.

Baina ez dago, horrez gain, zaintzaren bestelako teknologizazioirik: ez larrialdietarako leporik, ez sentsoreekin zabal-tzen den aterik...

Gurgildun aulkiak norbanakoek ordaintzen dituzte, eta oraingoz ez dute inor kontratatu (erizainak, sendagileak, irakasleak...) pertsona heldu edo gazteak zaintzeko; denon artean kudeatzen den zerbitzua da. Oro har, gazteen zaintza kudeaketak eta erabakiak espazio formalagoetan hartzen dira, pertsona zaharren beharrezanekin alderatuta.

Ezinbestean, horrelako proiektu erraldoiak ikusita, sortzen zaizkigun lehen duda-mudek zera diote: zerk bereizten du proiektu hori bizilagun-jator talde batetik? Zertan egiten dio ekarpena zaintzaren krisia gaingiditzeari? Zergatik ez dira proiektu guztiak belaunaldiartekoak? Zergatik ez dira denak Andel alokairu sozialdunak? Zer dela-eta daude jabego pribatudunak eta jabego kooperatibodunak proiektu berean bateratuta? Zer zerikusi du horrek zahartze aktibistarekin?

Hausnarketak eta eztabaidak

Zuzenean proiektu horren ondorio eta ezaugarri interesgarrienei heltze aldera, atzematen dugun lehena bost azpikomunitate horien sorrera-arrazoen hausnarketan datza. Izan ere, etxebizitza kolektibo erraldoi horren barnean kolektiboki bizi ahal izateko bost eredu planteatzen dira, eredu ekonomiko, sozial eta bizi-momentuen arabera banatuak.

Batetik, hiru azpikomunitateren kasuan alokairu kooperatiboak ditugu; azpikomunitate horiek bizi-unearen arabera banatuak daude: zaharren komunitatea (65+), gazteen komunitatea (31-) eta udalarekin erabileragapena duen eredu mistoarena (belaunaldiartekoa). Ondoren, beste bi komunitateek jabegotza pribatuak dituzte: bata udalaren laguntza apur batekin, hura ere belaunaldiartekoa (Almene); eta bestea familiena, guztiz finantziazio pribatuarekin.

Eredu horrek hainbat aukera eskaintzen ditu, eta baita hainbat egonkortasun/malgutasun maila ere bizi-une ezberdinen arabera, denen bizi erritmoak errespetatu eta era berean bateratu ahal izateko. Gazteen komunitatean, asteazken gauetan kontzertuak egoten dira, bizimodu unibertsarioa dute eta alokairu eramangarriagoa eta malguagoa dute, luzera begirako konpromisorik gabekoa. Astean bitan egiten dituzte afari kolektiboak, eta, janaria ongi dagoen arren, ez dugu beste munduko menu txundigarrik irudikatu behar. Lorategia bizikletaz betea dago, eta beti dabil jendea hara eta hona bertan.

Pertsona zaharren komunitatea, aldiz, oso zaindua dago, garbia da, lorategi bikaina dauka lorez eta fruta-arbolez gainezka. Astean lau egunetan bazkaltzen dute elkarrekin nahi izanez gero, eta janaria jarduera kultural bat gehiago da bere baitan. Gu egon ginenean, kasu, tribu bikingo baten plater historikoa prestatu zuten, ia lau orduz sukaldatze jardueretan arituz.

Azkenik, familien plaza komuna jostailuz beterik dago, haurrak daude nonahi eta pare bat guraso noizbehinka horiei begira. Jostailuak eta zaratak ere komunak dira, bazkaria astean bitan egiten da, asteburuari begira, eta oso ohikoa izaten da lagunen zelaietan haurrak elkarrekin jolasten izatea, edo etxeko lanak egiten izatea norbaiten etxean.

Proiektu honen adibideari esker, maiz egon ohi den joesra batez hitz egin nahi genuke, nagusiki zaharren etxebizitza kolaboratiboak ikusten direnean jendearen partetik sortu ohi den *errefus narratibaz*: «A, hori ghetto bat da, hobe belaunaldiartekoa bada, horrela elkar lagundu dezakete». Horren inguruan, aipatu beharra dago European sortuz joan

Etxebizitza kolektibo erraldoi horren barnean kolektiboki bizi ahal izateko bost eredu planteatzen dira, eredu ekonomiko, sozial eta bizi-momentuen arabera banatuak

ziren lehen zaharren etxebizitza kolaboratiboak, hala nola Sockenstugan Kollektivhuset suediarra, etxebizitza kolaboratibo mistoetatik bereizi edo *independizatu* ziren zahar taldeek osatu zituztela. Horrek aditzera ematen digu, zalantzarik gabe, halako eredu belaunaldiartekoetan sor daitezkeen arrisku handienen artean taldeko segmentu baten bizi eredu eta beharrak besteen gainetik ipintzearena dela. Izan ere, batez ere seme-alabadun familien kasuan, haurrak beren bizi eredueta *oso espantsiboak* zirela zioten, zaratatsuak, eta dena beraien jostailu, marrazki eta abarrez betetzen amaitzen zutela.

Hargatik, Munksøgårdeko zaharrek argi zuten: «Gustuko dugu hurrez inguraturik egotea, baina gure eremu intimoan eta gure kooperatiban haurrik izan gabe. Gu jada izan ginen guraso, orain aitona-amona izatea tokatzen da» (Munksøgård, 2016). Esaldi horretan aditzera eman nahi dena da aitona-amona posiziotik *haurrekin disfrutatze*ko posiziora *trantsitatu nahi dela*, zaintza intentsiboak albo batera utziz. Horrelako posizioez jabetu izan ez diren kolektibitate mistoetan, zaharrak gehienetan ez daude kolektibo espezifiko gisara aitortuak, eta denbora aurrera joan ahala adinkeria bizitzen dute, komunitatean aitortza soziala soilik *amonatxo/aitonatxo maitagarriaren* roletik edo *jakintsuaren* rolaren bidez lortuz.

Bestalde, zuzenean zaintzaren parametroez mintzatuz, horren baitan dauden aldaketak azpimarratu nahiko genituzke. Izan ere, espazioaren beraren eraldaketak eta moldaketak, elkar ikusteak eta jarduera komunak nahi adina izatearen abaguneak zaintza sare erraldoia eraikitzen baitu praktikan. Izan ere, espazioa moldatzen denean, elkar topo egiteko eta jarduera komunak egiteko aukera fisikoak sortzen dira. Ondorioz, egunerokotasunean diren harreman sozialak aberastu egiten dira, isolamendua akabatuz eta zaintza sare erraldoiak eraikiz. Haur, heldu, gazte, guraso, alargun..., jendearekin harremanetan egoteak eta, era berean, norberaren etxearen intimotasuna izateak osasun eta egonkortasun emozionalari begira ikaragarriko onura dakarrela diote halako

komunitateetan bizi direnek. Bakardade ez hautatua, isolamendu sentsazioa eta bizitzak gainezka egiten duelako aferak gutxitu egiten omen dira komunitatean. Komunitate-sare horren existentziak, era berean, zaintza puntualei begirako ikaragarritzko laguntza suposatzen du, haurrak parkean zaintzeko txandak dituzte, enpleguan dituzten egoeren nondik norakoez hitz egin dezakete korridoreetan bizilagunekin topo egitean, zaharrak elkarrekin doaz sendagilearengana eta gaixotasunez hitz egiten dute inongo beldurrik gabe, afari eta bazkariekin lagunduz, eta historikoki emakumezkoenak izan diren etxeko lan horien ardura gehienak kolektiboki hartuz.

Orain aipatu dugun guztiarekin ez dugu adierazi nahi komunitatean bizitzea *panazea* moduko bat denik, egoera eta pertsona guztientzako aplikagarria. Toki guztietan bezala, arazoak daude; komunitatean bizitzea ikaspen bat da, gatazka egoten dira eta gure iritziak kolektiboki nola planteatu ere zaila izaten da maiz. Edozein kasutan, gatazka eta arazo horiei aurre egiteko talde dinamikak daude, familia tradizioaletan diren botere harreman eta hierarkia hertsietan ez bezala.

Era berean, orokorrean komunitatearen zaintza gordine-tan ehuneko altu batean emakumeek egoten jarraitzen duten arren, aitortu beharra dago jabekuntza prozesu feminista interesgarria gauzatzen ari dela proiektu horietan, nagusiki orain artean pribatuaren eta publikoaren arteko amildegian ardura kolektiboaren zubia eraikitzeko baliatzen ari denetik. Horrek jarduera askoren aitortza eta birbanaketa kolektibo-a suposatu du, nagusiki garbiketa, zaintza eta sukaldatze jarduerena.

Horregatik, uste dugu hiri eta herrien birplanteamendu politikak egikaritzeko orduan, halako egitura urbano eta sozialatik asko dugula ikasteke. Zalantzarik gabe, egungo eredu industrial eta produktiboetatik bizitzak erdigunean kokatuko dituen eredu sostengarriago eta osasuntsuagoetara jotzea erronka nabarmena izango dugu datozen hamarkadei begira.

Azkenik, zuzenean Euskal Herriari erreparatuz eta testua-ren hasieran planteaturiko agertokia kontuan izanik, hauxe

ondorioztatzen dugu: egon daitezkeen oztopoen artean, familia inguruneak ditugu mugarri handienetako bat. Izan ere, egungo jendartean nagusiki bilobak dituzten pertsona helduek horien heziketan eta beren seme-alaben ekonomia-
ren sostenguan paper aktiboa dutela ikusi dugu. Beraz, ez da harritzekoa pertsona heldu batek bere etxebizitza saldu eta halako proiektuetara joango dela dioenean hizka-mizka galanta sortzea horren inguruan: «Eta gugan ez al duzu pentsatuko?», «Etxe hori gure herentzia da!», «Nork lagunduko nau txikiekin?» bezalako erretorikak nagusitzea kasu askotan. Horregatik deritzogu ezinbestekoa dela *zahartze aktibotik zahartze aktibistarako jauzia* egitea, halako egoera boikotatzaileak jabekuntza prozesu kolektiboez soilik apurtu baitaitezke, berdinen arteko bizipenak partekatuz eta horiei kolektiboki, lagun artean, aurre eginez. Uste dugu Euskal Herriak badituela, gainera, azpiegitura administratibo eta teknikari ugari udal zein aldundietan lagundu dezaketenak halako proiektuak egikaritzen. Nagusiki, bonifikazio ekonomikoak baino, legedi aldaketak besterik ez dituzte behar proiektu zibil horiek, eraikuntza enpresa erraldoiekin lehia-tu behar ez izateko erraztasun administratiboak ipiniz. 🌿

Bibliografia

- Abellán García, Antonio; Ayala García, Alba; Pérez Díaz, Julio; Pujol Rodríguez, Rogelio (2018): *Un perfil de las personas mayores en España. Indicadores estadísticos básicos*, CSIC - Instituto de Economía, Geografía y Demografía (IEGD).
- Arbaiza, Mercedes (2000): 'La «cuestión social» como cuestión de género. Feminidad y trabajo en España (1860-1930)', *Historia Contemporánea* 21, 395-458.
- Bernal, Manuela (2012): '¿Deben los abuelos cuidar de los nietos?', *ABC*, 2012-03-26 (www.abc.es/20120323/familia-mayores/abci-abuelos-can-guro-201203231413.html); azken kontsulta: 2018-11-02).

- Borderías, Cristina; Carrasco, Cristina; Alemany, Carme (bilk.) (1994): *Las mujeres y el trabajo. Rupturas conceptuales*, Bartzelona, Icaria.
- Butler, Robert N. (1969): 'Age-Ism: Another Form of Bigotry', *The Gerontologist* 9/4, 243-246.
- Carrasco, Cristina; Borderías, Cristina; Torns, Teresa (2011): *El trabajo de cuidados. Historia, teoría y políticas*, Madril, Catarata.
- Del Barrio, Elena; Mayoral, Olga; Sancho, Mayte (2015): *Estudio sobre las condiciones de vida de las personas de 55 y más años en Euskadi*, Gizartea Hobetuz. Documentos de bienestar social 77, Gasteiz, Eusko Jaurlaritzia.
- Del Molino, Sergio (2017): *La España vacía. Viaje por un país que nunca fue*, Madril, Turner.
- Durán, María Ángeles (2014): *El papel de las personas mayores en la economía de Euskadi*, Gasteiz, Eusko Jaurlaritzia.
- Jarvis, Helen (2015): 'Towards a Deeper Understanding of the Social Architecture of Co-housing: Evidence from the UK, USA and Australia', *Urban Research & Practice* 8/1, 93-105.
- Mogollón, Irati; Fernández, Ana (2019): *Arquitecturas del cuidado. Viviendas colaborativas y envejecimiento activista*, Bartzelona, Icaria.
- Pérez Orozco, Amaia (2014): *Subversión feminista de la economía. Aportes para un debate sobre el conflicto capital-vida*, Madril, Traficantes de Sueños.
- Rodera Martínez, Paloma (2015): *Lo posmoderno y sus símbolos en la escena de lo cotidiano: Matadero Madrid, escenario teatral de la cultura*. Doktore tesia. Universidad Complutense de Madrid.
- SEGG (2014): 'Los abuelos españoles dedican una media de seis horas diarias al cuidado de sus nietos', 2014-08-01 (www.segg.es/ciudadania/2014/08/01/los-abuelos-esp%C3%B1oles-dedican-una-media-de-seis-horas-diarias-al-cuidado-de-sus-nietos; azken kontsulta: 2019-03-12).
- Vestbro, Dick Urban (2010): 'Concepts and Terminology', in Dick Urban Vestbro (arg.): *Living Together - Cohousing Ideas and Realities Around the World*, Stockholm, Division of Urban and Regional Studies - Royal Institute of Technology, 21-30.